

Kékesdi-Boldog Dalma

„Hatvannyolc” és magyar kisboldogság

Murai András és Tóth Eszter Zsófia 1968 Magyarországon. Miért hagytuk, hogy így legyen? című könyvéről

A második világháború után a 20. század egyik legmeghatározóbb éve 1968 volt. Egyetemes időpont, mégsincs egyetemes jelentése. „Hatvannyolc” – ahogyan a közbeszédben emlegetik – nem csupán egy évszám, hanem az évtized társadalmi és politikai mozgalmainak, szellemi és művészeti irányzatainak kicsúcsosodási időszaka is. Nyugaton a tekintélyelvű rendszerek ellen való fellépést, a kapitalista jóléti társadalommal szemben megfogalmazott kritikát, a női emancipáció, a feminizmus és a szexuális szabadság hirdetését jelentette. Ezzel szemben a keleti blokkban a társadalmi megmozdulások az államszocialista rendszer politikai, gazdasági és társadalmi reformjára tett kísérletre és egy sajátos szocialista fogyasztói társadalom megteremtésére irányultak. A különböző célú mozgalmak azért válhattak globális méretűvé, mert mind a fennálló társadalmi, politikai, gazdasági rend megváltoztatását, élhetőbbé tételét hirdették.

1968-ban a világsajtó különféle szellemi irányzatoktól, diáktüntetésektől, politikai merényletektől, fegyveres harcoktól volt hangos. De mit hallhattak meg ebből a magyarok, mi történt ez idő alatt a frizsiderszocializmusban? Murai András és Tóth Eszter Zsófia ezekre a kérdésekre keres választ az 1968-as események ötvenedik évfordulóján megjelent, *1968 Magyarországon. Miért hagytuk, hogy így legyen?* című könyvében. Ez a szerzőpáros második közös munkája, az első, a *Szex és szocializmus* 2014-ben jelent meg. Mindkét mű történelmileg hiteles, primer források feldolgozásán és sajtónarratíva-elemzésen alapuló korrajz. Az *1968 Magyarországon* hét nagy témakör mentén vizsgálja 1968 magyarországi lenyomatait: ezek a mindennapok és a fogyasztási cikkek, a világ diákmozgalmainak sajtóvisszhangja, a szellemi hatások és a példaképek, az életmódváltozatok, a hazai zenében megjelenő ellenállás, az 1968-as magyar filmek, valamint a csehszlovákiai katonai intervenció emlékezete. A kutatók kérdéseinek megválaszolásához a leginkább a mindennapi fogyasztási szokásokban megjelenő változások részletezése és a nemzetközi történések sajtóreprézenciáinak elemzése nyújthat segítséget.

Az 1960-as években Magyarországon a forradalmi megmozdulások helyett az életszínvonalbeli változáson volt a hangsúly. Sajátos politikai koncepció épült erre, az 1968. január 1-jén elindított új gazdasági mechanizmus. A reform célja a gazdaság racionalizálása, a társadalmi fogyasztás növelése és az általános jólét megteremtése volt. Ez azonban azzal a kimondatlan kompromisszummal járt, amely az egyéni szabadság kis köreinek engedélyezéséért és a szocialista kisboldogság biztosításáért cserébe a politikától való távolmaradást várta el az emberektől. A mindennapok élhetőbbé tételével a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) célja a hatalom stabilizálása, az 1956-os forradalom megtorlásának feledtetése és a nyugati életszínvonalhoz való felzárkózás volt.

A szerzőpáros szándékosan nem az új gazdasági mechanizmus történetét írta meg, de az általuk sorra vett fogyasztási cikkek ennek az időszaknak az ikonikus termékei voltak: Mese sajt, Túró Rudi, Omnia kávé. Ezek gyári innovációs kísérletek eredményeként születtek meg. Míg az 1967-ben piacra dobott csokoládés ömlesztett sajt nem aratott osztatlan elismerést a fogyasztók körében, addig a tejipari melléktermékek felhasználásából 1968-ban megalkotott Túró Rudi igazi sikertermék lett. Ugyanebben az évben került forgalomba az Omnia kávé. Az import kávészemeket itthon automatizált kávépörkölő és -tisztító berendezéssel dolgozták fel, majd porciózták ki, az ideális kávékeveréket pedig a Műegyetem Élelmiszerkémiai Tanszéke kísérletei alapján alkották meg. Szintén 1968-hoz köthető a Coca-Cola hazai forgalmazásának megkezdése, holott az korábban a nyugati világ szimbólumaként jelent meg, és mint az „imperialisták mákonyát, mint folyékony kábítószer, az élveteg, degenerált, elpuhult élet szimbólumát” mutatták be a sajtóban (37. o.). Ebben a Magyar Likóripari Vállalat kőbányai gyárában felállított gyártósor működésének megindulása hozott változást, 1968-ban már a párt első számú lapja, a Népszabadság is sajátos sikertörténetként számolt be a magyar Coca-Cola gyártásáról. Hasonlóan kettős narratíva kapcsolódott az Infecundin nevű fogamzásgátló tablettához is.

A gyógyszer bevezetéséről a legszűkebb pártvezetés döntött, ám reklámozását Kádár János nem támogatta. Míg a mindenki által hozzáférhető lapokban tagadták a tablettá egészségkárosító hatásait, addig a szűkebb olvasói táborral bíró Orvosi Hetilap rendszeres számolt be a fogamzásgátló tablettá okozta mellékhatásokról.

A szerzők a nyugati és az államszocialista országok munkás- és diákmozgalmainak hazai sajtórepresentációját is elemezték. Rámutattak arra, hogy a magyar lapok rendszeresen beszámoltak a nyugat-európai és az amerikai eseményekről, ám ezt az „imperialista társadalom ingatagságát” és a „kapitalizmus diktatórikus jellegét” hangsúlyozva tették (70. o.). Az MSZMP – tartva 1956 megisméltődésétől – elutasított minden forradalmi eszmét és tevékenységet, ezért a sajtóban még a kapitalizmussal szemben fellépő baloldali mozgalmakat sem üdvözölték. A kötetben szó esik a nagy állambiztonsági érdeklődésre szert tevő magyar maoista összeesküvésről is, amelynek lényege a szovjet típusú államszocializmus kínai típusú bírálata volt. A főként röplapterjesztésből álló baloldali megmozdulásban egy tucat diákaktivista volt érintett, s a hazai sajtó – szemben a nyugatival – egy hírtől eltekintve nem számolt be az eseményről. Elhallgatás és hosszas rendőri nyomozás kísérte Bauer Sándor öngyilkossági kísérletét is, aki 1967-ben a Nemzeti Múzeum lépcsőjén, a szovjet megszállás elleni tiltakozásul gyűjtotta fel magát.

A könyvben bemutatott történetek is azt igazolják, hogy az MSZMP az 1968-as események esetében (is) megtett mindent annak érdekében, hogy az államszocialista propagandába nem beilleszthető narratívák vagy a párt érdekeit szolgálva, ellenőrzött csatornákon keresztül jelenjenek meg, vagy elhallgassa őket a sajtó. Ennek következtében Magyarországon 1968-nak nincsen egységes emlékezete. A korabeli magyar fiatalok a könnyűzenei koncerteken és a mozifilmeken keresztül át tudták élni a „hatvannyolcas” életérzést. Voltak huligán és hippy mozgalmak, alakultak galerik és kommunák, azonban az ezekhez kapcsolódó szórakozási formák és öltözködési szokások a párt „nevelő szándékának” köszönhetően csak szabályozott keretek között valósulhattak meg. A generációs konfliktus, a társadalmi és a politikai tradíciókból való kiábrándulás ugyan átszűrődött a cenzúrára, de a globális szellemi irányzatok nem tudtak olyan horderejű megmozdulásokat indítani itthon, mint Nyugat-Európában vagy Csehszlovákiában.

Murai András és Tóth Eszter Zsófia legújabb könyve olvasmányos, korabeli fényképekkel gazdagon illusztrált kiadvány; a jól tagolt fejezetek miatt kézikönyvként is használható. (Murai András – Tóth Eszter Zsófia: *1968 Magyarországon. Miért hagytuk, hogy így legyen?* Scolar Kiadó, Budapest, 2018, 280 oldal, 3990 forint)

Kékesdi-Boldog Dalma 2013-ban szerzett mesterszakos diplomát a Zsigmond Király Főiskola kommunikáció- és médiatudomány szakán. Jelenleg a Budapesti Corvinus Egyetem Társadalmi Kommunikáció Doktori Iskolájának hallgatója. Kutatási területe a Kádár-korszak tájékoztatáspolitikája. A *Médiakutató* Kritika rovatának szerkesztője. Legutóbbi írása a *Médiakutató*-ban: „Az 1980-as évekbeli magyar tájékoztatáspolitiká egy rendkívüli esemény tükrében. A csernobili atomkatasztrófa a Népszabadságban” (2018. nyár). Email: boldog.dalma@gmail.com